

دانشگاه باز و آموزش از راه دور

زهرا استادزاده*

کارشناس ارشد

چکیده

در این نوشته سعی شده است بعد از تعریف برخی مفاهیم بنیادی از قبیل آموزش از راه دور، آموزش مکاتبه ای و دانشگاههای باز به بررسی تاریخچه آموزش از راه دور پرداخته شود که در این بخش توضیح داده می شود که آموزش از راه دور چهار مرحله را پشت سر گذاشته است مرحله اول، آموزش مکاتبه ای^۱ بوده و در مرحله دوم آموزش رادیویی به آن اضافه گردیده است با بکارگیری تلویزیون آموزش از راه دور وارد مرحله سوم خود شد و در مرحله چهارم یا مرحله فعلی، رایانه باتوانایی شگفت انگیز خود توانست آموزش از راه دور را ورای تمامی محدودیت های زمانی و آموزشی مکانی که در گذشته تصور می شد قرار دهد. در قسمت دیگری از این بخش به تاریخچه آموزش از راه دور در ایران نیز پرداخته شده است و سپس انواع موسسات آموزش از راه دور شرح داده شده است: نوع اول موسساتی است که روش تدریس آنها اصولاً بر پایه آموزش از راه دور و بهره گیری از وسایل جانبی این نوع آموزش طرح ریزی شده است و در نوع دوم آموزش از راه دور تنها مکمل برنامه های آموزشی سنتی حضوری است. در بخش دیگر مقاله به نقش آموزش از راه دور در توسعه کشورها پرداخته شده است و در پایان نیز استراتژی های مختلف جهانی برای گسترش آموزش از راه دور به معرفی برخی از انجمن های مختلف و مهم بین المللی آموزش از راه دور پرداخته است.

کلید واژه ها

دانشگاه باز، آموزش از راه دور، آموزش مکاتبه ای، موسسات آموزش از راه دور، آموزش و توسعه و انجمن های آموزشی از راه دور.

مقدمه

دانشگاههای باز و شیوه آموزش از راه دور مدت کوتاهی است که پا به عرصه آموزش عالی نهاده اند. این دانشگاهها در طول این مدت زمان کوتاه، رشد، جهش و نوآوری قابل ملاحظه ای را از خود نشان داده اند. در حالی که هنوز در خصوص رابطه دانشگاههای باز با آموزش عالی و این که آیا جزو آموزش عالی محسوب میشوند یا نه تردید وجود دارد، اما در توفیق و موفقیت این دانشگاهها هیچ گونه تردیدی وجود ندارد.

در بسیاری از دانشگاههای باز این موفقیت حاصل ایجاد توازن میان روش های سنتی و اصول تغییر می باشد. برنامه های درسی دانشگاههای باز تا حد زیادی با دیدگاه های موجود در دانشگاه های سنتی مطابقت دارند و از آنها نشأت گرفته اند. [۱] نوآوری مهم در دانشگاه های باز این است که با استفاده از سیستم آموزش از راه دور موانع مکان و زمان را پشت سر گذاشته اند.

در واقع باید سیستم آموزش از راه دور را یکی از شیوه های نوین یادگیری دانست که نه تنها عامل پرورش و آموزش است بلکه در دگرگونی و توسعه جامعه نیز نقش بسیار مؤثری دارد. به عبارتی دیگر در دانشگاه های باز یک سیستم آموزشی مشارکتی وجود دارد که بر اصول پویایی، باز بودن، و جامع بودن استوار می باشد.

نکته دیگری که نباید نادیده گرفته شود نقش دانشگاه های باز و آموزش از راه دور در جهانی شدن آموزش عالی و فراهم نمودن آموزش همگانی می باشد.

در این نوشته سعی شده است به استراتژی جدید جهانی برای پیشرفت در آموزش از راه دور نیز اشاره گردد.

روش تحقیق

در این مقاله مطالعه کتابخانه‌ای، روش انتخابی برای اخذ اطلاعات لازم و ضروری بوده است. بهره‌گیری از اینترنت (شبکه جهانی) و پایگاه‌های مربوطه تخصصی نیز نقش مهمی در این مطالعه داشته است. استفاده از مجله‌های تخصصی آموزش از راه دور نیز مد نظر بوده است. لازم به ذکر است که عنوان کلیه منابع و مآخذ در بخش مربوطه آورده شده است.

برخی مفاهیم بنیادی

اصطلاحاتی مانند «دانشگاه باز» و «دانشگاه از راه دور» «آموزش مکاتبه‌ای» و نظایر آن به انواع مختلف آموزش از راه دور، اهداف و معیارهای آن اشاره دارد.

اصطلاحات «دانشگاه باز» و «دانشگاه از راه دور» تعابیر گوناگونی دارد. در طی سالیان متمادی واژه‌های «باز» و «از راه دور» بطور مترادف بکار رفته‌اند تا این نظام را از گونه سنتی که در آن امر یادگیری منوط به تشکیل کلاس می‌باشد و ظاهراً سیستم «بسته» یا محدودی تلقی می‌شود متمایز سازند.

در این زمینه «باز بودن» به مفهوم رهایی از تماس چهره به چهره میان یاددهنده و یادگیرنده و همچنین رهایی از محدوده حصارهای ساختاری است. البته گاه «باز بودن» دارای مفهوم سیاسی - اجتماعی می‌شود. یا اینکه گاه «باز بودن» نشاندهنده رویکردی در امر آموزش است که به جای تأکید بر محتوا، روش، کتاب و معلم بیشتر بر علایق و نیازهای دانشجویان متمرکز است. گاه باز بودن، اندیشه دستیابی عموم به امر آموزش می‌باشد که در این صورت «آموزش از راه دور» زیر مجموعه «آموزش باز» تلقی می‌گردد.

خصوصیات توصیفی که توسط کیگان (Keegan) (۱۹۸۰) مطرح شده است تقریباً در برگیرنده تمام ویژگی‌های شیوه‌ای از آموزش است که در آن یادگیری باز یا آموزش از راه دور به یکدیگر پیوند خورده‌اند.

این ویژگی‌ها عبارتند از: ۱- جدایی زمانی و مکانی دانشجوی، ۲- عرضه آموزش از سوی مؤسسات به جای معلمین، ۳- بکارگیری «رسانه» مناسب که شامل ارتباط دوجانبه بین یادگیرنده و یاددهنده باشد، ۴- وجود امکانات تماس یادگیرندگان با یاددهندگان،

۵- پذیرش الگوی تولیدصنعتی برنامه یا موادآموزشی و ۶- تمایز بین نظام سنتی چهره به چهره با این دو نظام (دانشگاه‌های باز، آموزش از راه دور).^۲

**توسعه و آموزش اگر با تقلید از الگوهای خارجی
حسی موفق همراه باشند موجب بروز شکست‌های
عمیقی خواهد شد. توسعه و آموزش همانند لباسی
است که به شکل خاصی طراحی گردیده تا مناسب
پیکره سیاسی و ملی همان جامعه باشد.**

تاریخچه آموزش از راه دور

بیان تاریخچه آموزش از راه دور خارج از محدوده این مقاله می‌باشد. در این زمینه، در کنفرانس‌های متعدد بین‌المللی و نشریات گوناگون مطالبی مطرح شده است.

از اقدامات اجرایی در این زمینه می‌توان به تأسیس «موسسه آموزش مکاتبه‌ای» (Institute for Teaching by Correspondence) در روسیه در سال ۱۸۵۰ میلادی و مؤسسه (Toussanit and Langeneschdt) در برلین در ۱۸۵۶ میلادی که پیشگام آموزش مکاتبه‌ای بوده‌اند اشاره کرد.^۳ آموزش مکاتبه‌ای اولین مرحله آموزش از راه دور می‌باشد و در مقایسه با آموزش رسمی سنتی این شیوه نوین آموزشی یک نظام درجه دو تلقی می‌گردد است و این عقیده تا دهه ۱۹۵۰ میلادی رایج بود. در پایان جنگ دوم، با استفاده از تلفن و رادیو آموزش از راه دور وارد دومین مرحله خود شد. رادیو برای شنوندگان در داخل و خارج از مرزهای ملی پیام‌های ارسالی را پخش می‌کرد و شنوندگان می‌توانستند این پیام‌ها را به صورت مکتوب ضبط و ثبت نمایند.

آموزش رادیویی، بالاخص برای ساکنین مناطق روستایی، مکمل آموزش مکاتبه‌ای و شیوه کمک‌آموزشی محسوب می‌شد. با بکارگیری تلویزیون، آموزش از راه دور وارد مرحله سوم خود شد و بعد نیرومند و جذاب دیداری - شنیداری به آموزش افزوده شد.

در مرحله چهارم یا مرحله فعلی، آموزش از راه دور ظاهراً ظرفیت نا محدودی برای رشد و توسعه کسب نموده است.

کامپیوتر با توانایی شگفت انگیز در ذخیره، فراخوانی و پردازش فهرست وسیعی از داده‌ها، قادر است تا آموزش را در ورای تمامی محدودیت‌های زمانی و مکانی که در گذشته تصور می‌شد قرار دهد.

در بسیاری از کشورهای توسعه یافته - نظام آموزش از راه دور با بکارگیری تکنولوژی‌های پیچیده‌ای نظیر تله کنفرانس، رفع اشکال از راه دور و تله فاکس که دنبال ارتقاء سطح کیفی آموزش است و در اروپا پروژه‌هایی مانند المپوس (Olympus)، دلتا (Delta)، پیس (Pace)، کورنت (Cornet)، نمونه‌هایی از این تکنولوژی‌های پیشرفته می‌باشند.^۴ اما در کشورهای توسعه نیافته آموزش از راه دور به عنوان نظامی است که آموزش را مردمی کرده و در دسترس توده مردم قرار می‌دهد.

همانگونه که گفته شد از نظر تاریخی «آموزش مکاتبه‌ای» مقدم بر آموزش از راه دور است و این نوع آموزش ریشه عمیقی در بخش خصوصی دارد. مدت‌ها پیش از آنکه دولتها مسئولیت آموزش را بر عهده گیرند، اشخاص - سازمان‌های غیردولتی و کلیساها در تمام جنبه‌های آموزش شدیداً دخالت داشتند. مشهور است که در یونان قدیم نویسندگانی چون سقراط و افلاطون برای دانشجویانی که نمی‌توانستند حضوراً در کلاسهایشان شرکت کنند مطالبی را تهیه می‌کردند و هم چنین سنت پول (Saint Poul)، بانگارش رساله‌های مشهورش اولین نویسنده آموزش از راه دور بوده است.^۵

شروع آموزش از راه دور به دهه ۱۷۰۰ میلادی بر می‌گردد. در سال ۱۸۷۳ آنا تیکنر (Anna Ticknor) انجمن مطالعات زنان را در ایالات متحده آمریکا تأسیس کرد که برای رد و بدل اطلاعات و آموزش‌های لازم به اعضای خود از روش مکاتبه‌ای استفاده می‌کرد. در سال ۱۸۸۳ در ایالت متحده دانشگاه مکاتبه‌ای کرنل (Cornell University) تأسیس گردید.

استفاده از تلویزیونهای کابلی و محلی برای آموزش در طی سالهای ۱۹۴۶-۱۹۱۸ نقش بسیار مهمی را ایفاء کرده است چنانچه دولت آمریکا امتیاز ویژه‌ای برای ۲۰۲ کالج جهت استفاده از ایستگاههای رادیویی و تلویزیونهای کابلی در نظر گرفت. بعد از جنگ جهانی دوم با گسترش نقش تلویزیون در امر آموزش، آموزش از راه دور وارد مرحله تازه خود شد. هم چنین در نیمه قرن بیستم به بعد با پیشرفت‌های بیشمار علم در زمینه علوم

رایانه و گسترش شبکه اینترنت، بهره‌گیری از فناوری‌های جدید آموزشی برای آموزش از راه دور گسترش پیدا کرد. آنچه امروزه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است مسائلی از قبیل نیازهای مختلف دانشجویان، مسائل اجتماعی و فرهنگی و... در نهایت مسأله جهانی شدن آموزش عالی می‌باشد، که بدون تردید آموزش از راه دور نقش بسیار مهمی را در این زمینه دارا است.

دانشگاه باز انگلستان در سال ۱۹۷۰ تأسیس گردید. در کشور ما نیز آموزش از راه دور و استفاده از تکنولوژیهای مختلف آموزشی مراحل گوناگونی را طی کرده است.^[۶] در سال ۱۳۴۱ (شمسی) اداره‌ای بنام «اداره آموزش فعالیت‌های سمعی و بصری» در وزارت فرهنگ تشکیل گردید که بعدها تحت عنوان «دفتر آموزش سمعی و بصری» فعالیتهای خود را ادامه داد. توجه به فیلم به عنوان یک رسانه آموزشی در سطح جهانی سبب گردید که این اداره اقدام به تشکیل جشنواره‌های بین‌المللی فیلمهای آموزشی کند.

این جشنواره‌ها هنوز هم ادامه دارد و در جشنواره‌ای که در مهر ماه سال ۱۳۶۷ در تهران تشکیل شد تکنولوژی آموزشی و روشهای آموزش از راه دور به عنوان یکی از موضوعات مهم مورد توجه قرار گرفت.

«تلویزیون آموزشی» در سال ۱۳۴۳ زیر نظر وزارت آموزش و پرورش تأسیس شد^۶ و کار خود را بعد از دو سال با پخش برنامه‌های درسی در زمینه‌های مختلف شروع کرد. هدف از پخش برنامه‌ها جبران کمبود معلمان متخصص و جبران کمبود آزمایشگاهها بود. در سال ۱۳۵۲ تهیه برنامه‌های آموزشی به‌سازمان رادیو تلویزیون ملی ایران (سازمان صدا و سیما) واگذار شد و در سال ۱۳۵۳ با پخش برنامه‌های درسی شروع بکار کرد.

یکی از نمونه‌های مرحله چهارم تکنولوژی آموزشی در ایران ایجاد دانشگاه آزاد ایران است. این دانشگاه با استفاده از روش چند رسانه‌ای هدفش آموزش بر اساس نیازهای فردی و تربیت افراد متخصص مورد نیاز جامعه بود. دانشجویان این دانشگاه بدون دور شدن از محل زندگی خود در امر آموزش و یادگیری شرکت می‌کردند. تصمیم بر این بود که این نظام آموزشی از امکانات رادیو تلویزیون آموزشی در رساندن پیام به یادگیرندگان استفاده کند. البته از سایر رسانه‌های نوشتاری، دیداری و شنیداری نیز بهره می‌گرفت.

دور اسپانیا (UNED) (۱۹۸۵). تماماً نمونه‌هایی از دانشگاه‌هایی هستند که به آموزش از راه دور اختصاص دارند.

در آسیا دانشگاه مرکزی چین (۱۹۷۸) بیش از ۳۰۰ مرکز را از طریق تولیدات رادیو و تلویزیونی هماهنگ می‌نماید.^۸ [۱۵] هم‌چنین می‌توان به دانشگاه ساوث پاسیفیک (USP) (University of South Pacific) که خدمات خود را به ۱۱ کشور مجمع الجزایر ارائه می‌دهد و یا دانشگاه آفریقای جنوبی که گویا اولین دانشگاه از راه دوری است که بوجود آمده است (۱۹۷۴) اشاره کرد.^۹

ب - مؤسسات آموزشی دو گانه که در آنها آموزش از راه دور مکمل برنامه‌های آموزشی سنتی حضوری است در شیوه سنتی آموزش در کلاسهای درس به صورت چهره به چهره اساس برنامه آموزشی می‌باشد. در این گونه مؤسسات برنامه‌ها از طریق دانشکده یا مدارس خاص و یا از طریق مرکز یا گروه مستقل آموزش از راه دور، در مؤسسه اجرا می‌شود.

برای مثال دانشگاه واترلو (University of Waterloo)، دانشگاه البریا دورکبیک (Tele-Universite of Quebec)، دانشگاه آتاباسکا (Alberia). Athabasca Univ. مرکز آموزش باز بریتیش کلمبیا (Open Learning Agency of British Colombia) که همگی در کشور کانادا هستند.

در اروپا نیز دانشکده فنی باز انگلستان که حاصل تجارب دانشگاه باز آن کشور می‌باشد شامل ۱۵۰ مرکز است که به آموزش فنی و حرفه‌ای در سطح کالج اختصاص دارد و رادیو تبلیغات (Radio Paedcutic) در فرانسه (۱۹۶۳) برنامه‌های از راه دور را با همکاری مراکز دانشگاهی دیگر ارائه می‌کند.

در آمریکای لاتین - دانشگاه ملی مستقل (UNAM) Universidad Nacional Autonoma در نظام متمرکز خود شامل نظام دانشگاه باز می‌باشد.

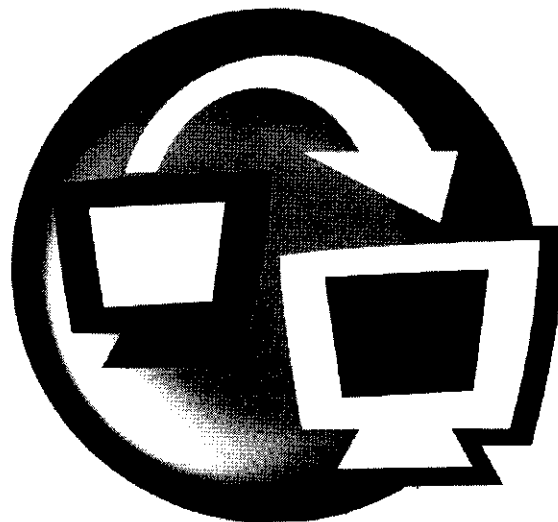
در کلمبیا برنامه‌های مشابهی به وسیله دانشگاه جاوریان (Universidad Javeriana)، دانشگاه آنتیوکو (Universidad de Antioquia) و موسسه آموزشی کلمبیا (ICFES) (Instituto Colombiano de fomento para la Education superior) که ۴۵ مرکز را هماهنگ می‌سازند به اجرا در می‌آید.

در پروبرنامه‌ها توسط «مرکز ارتباطات دانشگاه کاتولیک» (center de tele comunicaciones de la universidad catolica) ارائه می‌شود. حال آنکه در ونزوئلا چندین دانشگاه رسمی

قبل از آن دانشکده مکاتبه‌ای دانشگاه سپاهیان انقلاب (بعدها ابوریحان بیرونی) نیز برای رسیدن به همین هدف برای آموزش کارکنان دولت (با تکیه بر آموزگاران وزارت آموزش و پرورش) به فعالیت‌های خود ادامه داد.

نحوه آموزش در دانشکده مکاتبه‌ای از طریق ارسال کتب و نوار شنیداری و گاه کلاسهای حضوری رفع اشکال بود. سرانجام دانشگاه آزاد اسلامی و دانشگاه پیام نور که هدف اصلی آنها همگانی کردن آموزش و بالا بردن کیفیت و سطح یادگیری است تأسیس گردید.

در حال حاضر دانشگاه پیام نور با تکیه بر روش مکاتبه‌ای و اخیراً تهیه برنامه‌های تلویزیونی امر آموزش از راه دور را عهده داراست. این دانشگاه از نوع مؤسسات آموزش از راه دور نوع دوم می‌باشد که در بخش بعدی شرح داده خواهد شد.

انواع مؤسسات آموزش از راه دور^۷ [۸]

در دهه‌های اخیر، توسعه آموزش از راه دور در حول دو نوع از مؤسسات یا سازمان‌ها متمرکز بوده است. [۴]

الف - اولین نمونه، دانشگاه‌های باز یا از راه دور مؤسساتی هستند که بر اساس الگوی یاددهی و یادگیری فعالیت دارند. دانشگاه باز انگلستان (۱۹۷۰) اولین نمونه دانشگاه‌های آموزش از راه دور می‌باشد. این دانشگاه از طریق نظام چند رسانه‌ای مانند، برنامه‌های رادیو - تلویزیونی، تدریس تلفنی و مراکز آموزشی به دانشجویان خدماتی ارائه می‌دهد. دانشگاه از راه دور آلمان (Fern Universitat Germany)، دانشگاه باز اسرائیل (۱۹۷۶)، دانشگاه باز هلند (۱۹۸۴)، دانشگاه ملی آموزش از راه

مرکز مطالعات دانشگاهی را تأسیس نموده اند که تحت کنترل همان دانشگاهها می باشد.

در ایران نیز دانشگاه پیام نور از همین نوع دوم دانشگاههای باز است. که دانشجویان یک یا دو روز در هفته به صورت حضوری در کلاسهای درس حاضر می شوند و بعضی واحدهای درسی را غیر حضوری با استفاده از کتب مشخص شده و استاندارد آن دانشگاه می گذرانند. با این تفاوت که دانشگاه پیام نور جزو نظام آموزشی عالی ایران بوده و سرفصل دروس و نحوه امتحانات مورد تأیید وزارت علوم ایران می باشد.

دانشگاه ملی باز ایندیرا گاندی (IGNOU) در هند نیز دارای نظام آموزشی نوع دوم می باشد.^[۷] نظام آموزشی این دانشگاه بر پایه استفاده از امتون مکاتبه ای و تکالیف درسی است. هر دانشجو در هر درس کتاب هایی را به عنوان عنصر اصلی آموزش مطالعه می کند و در بسیاری از دروس تکالیفی از جانب استادان آموزش مکاتبه ای وجود دارد. علاوه بر این، فرصت های آموزشی دیگری نیز در مراکز آموزشی مختلف در سراسر کشور هند برای دانشجویان وجود دارد. از جمله تشکیل جلسات مشاوره ای منظم و هم چنین امکان استفاده از نوارهای صوتی و تصویری به عنوان مکمل کتاب های درسی در طول ترم تحصیلی و نوارهای صوتی و تصویری برای شنوندگان و تماشاگران در خانه هایشان پخش می شود.

در اولین نگاه، شیوه آموزشی دانشگاهی که دارای نظام آموزشی چند رسانه ای است ساده به نظر می رسد.^[۷] اما باید به جغرافیای هندوستان توجه کرد. هنگامی که برنامه های دانشگاه ملی باز ایندیرا گاندی پخش می شود تنها کسانی که دارای رادیو هستند و به زبان انگلیسی یا هندی معیار* آشنایی دارند می توانند از این برنامه ها استفاده کنند. برنامه های تلویزیونی بیشتر سطح کشور را پوشش می دهد. اما بسیاری از مردم گیرنده تلویزیونی ندارند، بدین ترتیب تعداد کمی از دانشجویان می توانند از آموزش چند رسانه ای دانشگاه بهره گیرند و اکثریت دانشجویان حداقل برای مدت نامشخصی در آینده می توانند صرفاً از آموزش مکاتبه ای استفاده نمایند. هیلاری پراتون

* باتوجه به کثرت جامعه زبانی در هندوستان علاوه بر زبان انگلیسی ۴ زبان از زبانهای ایالتی مختلف هند به عنوان زبان رسمی محسوب می گردند.

(Hilary Perraton) در مقاله ای در یکی از کنفرانس های مجمع بین المللی آموزش از راه دور (۸۴-۱۹۷۶) عنوان کرده بود که آموزش مکاتبه ای دیگر بکار نمی آید. اگر تا کنون این شیوه آموزشی از بین نرفته باید تا هر چه زودتر آنرا نابود سازیم.^{۱۱} طرفداری از این نظریه با بسیاری از اعتقادات ما که اصل برابری و استفاده یکسان از فرصت های آموزشی است منافات دارد. برای بسیاری از افراد در دیگر نقاط جهان، همانند مردم هندوستان آموزش مکاتبه ای تنها شکل آموزش عالی و تنها راه واقعی دستیابی به آموزش به شمار می رود. بی تردید نباید رسانه های دیگر را نادیده گرفت.

روشی که توسط دانشگاه ملی باز ایندیرا گاندی اتخاذ گردیده یک مدل آموزشی است. امکانات رسانه ای و جلسات چهره به چهره برای دانشجویانی که قادرند تا از این روشها استفاده کنند وجود دارد. گرچه این دانشجویان در شرایط بهتری قیام دارند اما دانشجویانی که صرفاً از برنامه آموزشی مکاتبه ای استفاده می کنند نیز می توانند با موفقیت به تحصیل خود ادامه دهند.

بنابراین به این نتیجه می رسیم که در امر آموزش از راه دور و یا تأسیس یک دانشگاه باز در هر کشوری امر تقلید امکان پذیر نیست و باید بر اساس شرایط و امکانات همان کشور تصمیمات لازم گرفته شود و برنامه ریزی گردد. هر چند هدف اصلی جهانی شدن نظام آموزش عالی نباید فراموش شود و بهتر است تمامی دانشگاههای باز به سوی نظام آموزش چندرسانه ای و یکپارچه روی آورند.

نقش آموزش از راه دور در توسعه

در قرن حاضر ما با تعارضات و بحران های اجتماعی و اقتصادی شدید روبرو هستیم. به خصوص در کشورهای جهان سوم و توسعه نیافته این بحرانها جدی تر است. گرچه تاکنون برنامه های توسعه و رفاهی طرح ریزی شده سازمان های بین المللی نتوانسته اند در توسعه کشورهای جهان سوم موفق باشند اما به کمک آموزش و آثار آن یعنی علم، تکنولوژی و ارتباطات هنوز فرصتهایی وجود دارد.^[۳]

آموزش این توانایی را دارد تا برای بهبود و پیشرفت کشورهای توسعه نیافته زمینه لازم را فراهم سازد و سیاست های

لازم برای مقابله با این بحران جهانی و بحران‌های منطقه ای و ملی را اتخاذ نماید. [۱۲]

هنگامی که به روند تکاملی کشورهای توسعه یافته توجه می‌کنیم همواره شاهد ارتباط نزدیک بین آموزش، پژوهش علمی و رشد تکنولوژی از یک سو و پیشرفت سیاسی، اقتصادی و اجتماعی از سوی دیگر می‌باشیم. [۵]

آموزش از راه دور یا باز - نمونه ای از این نظام‌هاست که حاصل پیشرفت سریع تکنولوژی و ارتباطات می‌باشد و مقوله‌ای جدید و انقلابی را در روش‌های آموزشی مطرح می‌سازد.

بطور کلی آموزش باعث ارتقاء سطح فرهنگی، بالا بردن ظرفیت، درک انسانها، افزایش آگاهی نسبت به جهان هستی و... می‌شود.

البته لازم به ذکر است برای ترویج آموزش کوشش‌های زیادی صورت گرفته است برای نمونه برنامه‌های سازمان‌هایی نظیر یونسکو و... که بعضاً این برنامه‌ها موفق نیز بوده است. ولی در حال حاضر کوشش این سازمان به علت عدم حمایت کشورهای نظیر ایالت متحده آمریکا و انگلستان به دلیل ملاحظات سیاسی و اداری بی نتیجه مانده است.

آموزش از راه دور موانع توسعه آموزش از قبیل: نیاز به ارتباط چهره‌به‌چهره بین استاد و دانشجو، کلاس درس، کتابخانه و تجهیزات آزمایشگاهی در نظام آموزش سنتی را از میان برمی‌دارد.

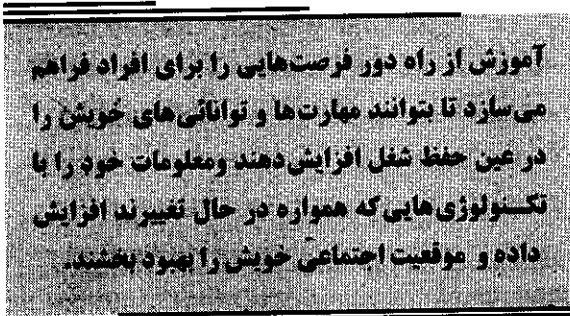
بنابراین لازم است تا شیوه‌هایی جدید را جستجو و آزمایش کنیم. شیوه‌های که موجب افزایش کارایی و همزمان موجب کاهش هزینه‌های آموزش شوند، در راه نیل به این هدف، «آموزش از راه دور» راه حل امید بخشی برای حل مشکلات کشورهای توسعه نیافته است.

آموزش از راه دور فرصت‌هایی را برای افراد فراهم می‌سازد تا بتوانند مهارت‌ها و توانایی‌های خویش را در عین حفظ شغل افزایش دهند و معلومات خود را با تکنولوژی‌هایی که همواره در حال تغییرند افزایش داده و موقعیت اجتماعی خویش را بهبود بخشند.

در واقع آموزش از راه دور در کشورهای صنعتی سهم مهمی برای جلب رضایت اشخاص و فعالیت‌های اجتماعی به عهده دارند. اما در اغلب مواقع در کشورهای جهان سوم برای بقای خویش مبارزه می‌کند. [۱۳]

نکته دیگری که باید به آن توجه کرد این است که توسعه و آموزش اگر با تقلید از الگوهای خارجی حتی موفق همراه باشند موجب بروز شکست‌های عمیقی خواهد شد. توسعه و آموزش همانند لباسی است که به شکل خاصی طراحی گردیده تا مناسب پیکره سیاسی و ملی همان جامعه باشد.

نکته‌ای که در خاتمه این بخش باید به آن اشاره کرد این است که «که توسعه بدون آموزش امکان‌پذیر نیست» لذا در این راستا در بخش پایانی این مقاله به استراتژی‌های مختلف جهانی برای توسعه آموزش از راه دور پرداخته‌ایم.

استراتژی‌های مختلف جهانی برای توسعه آموزش

از راه دور [۱۴]

در بخش‌های پیشین درباره مسئولیت‌های خطیر فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی که بر عهده کشورهای توسعه نیافته است و هم چنین عدم تفاهم و همکاری کشورهای صنعتی و جهان سوم مطالبی عنوان گردید و بر ارزش آموزش به عنوان عامل تغییر و پیشرفت اجتماعی و تلاش‌هایی که از سوی کشورهای توسعه نیافته جهت ارتقاء سطح آموزشی مردم این کشورها صورت می‌گیرد تأکید گردید.

هم چنین گفته شد که «آموزش از راه دور» یا «باز» امید بیشتری برای توسعه دارد، زیرا از ظرفیت لازم جهت عرضه نوآوری‌های آموزشی برخوردار است. این نظام قادر است تا مقدار زیادی از افراد را در سطوح مختلف آموزشی تحت پوشش قرار دهد و فرصت‌های آموزشی را با هزینه‌های کمتر از شیوه‌های سنتی در اختیار قرار دهد. ذکر این نکته ضروری است که برای ایجاد سیستم نظام آموزش از راه دور به ابزار فناوری و بعضاً پیچیده نیاز است که این امر مستلزم سرمایه‌گذاری قابل

توجه و اجرای راهکارهای نوین آموزشی می باشد که در توان کشورهای توسعه نیافته نیست.

در طی ۵۰ سال گذشته؛ مجمع بین المللی آموزش از راه دور به دلیل تلاش هایش در راه افزایش همکاری بین المللی در آموزش از راه دور همواره از حمایت کشورهای جهان به ویژه کشورهای جهان سوم برخوردار بوده است.

با توجه به نقش مهم سازمان های بین المللی، مجمع بین المللی آموزش از راه دور باید به یونسکو بپیوندد تا با تقویت ابزار و روز آمد کردن راهکارهای آموزش از راه دور در ارتقاء همکاری میان شبکه های جهانی آموزش پردازد.

مجمع فوق و یونسکو با همکاری یکدیگر می توانند برای دولت ها بویژه در کشورهای توسعه نیافته تصویر کلی نظام آموزش از راه دور و مزایا و مسائل جانبی آن را روشن سازند.

اگرچه نهادهای خصوصی بویژه در کشورهایی که حکومت غیر متمرکز دارند نظیر ایالات متحده آمریکا - عامل توسعه آموزش از راه دور هستند اما در بسیاری از کشورها (بخصوص کشورهای توسعه نیافته) نهادهای نوگرا، مؤسسات آموزش از راه دور را به وجود می آورند که باید دولتی بوده و یا از حمایت های دولت برخوردار باشند. [۱۰]

از دیگر راهکارها برای توسعه نظام آموزش از راه دور ایجاد تفاهم دو جانبه و همکاری میان مؤسسات آموزش از راه دور و نظام های سنتی است. به ویژه در مقطع آموزش عالی، باید این پیوند تا حدودی حفظ گردد. [۱۲]

در باره پیوستگی دروس آموزش از راه دور به نظام های آموزشی سنتی و یا ایجاد مراکز آموزش از راه دور به طور مستقل بحث های زیادی وجود داشته است، در نظام دانشگاهی استرالیا آموزش از راه دور با نظام آموزش سنتی پیوستگی دارد، اما دانشگاه بازانگلستان مؤسسه ای اختصاصی که کاملاً مستقل از سیستم های بسیار رسمی سنتی است، هر دو این الگوها از موفقیت نسبی برخوردار بوده اند. [۹ و ۱۱]

یونسکو و مجمع بین المللی آموزش از راه دور برای اطلاع رسانی در این زمینه باید به تأسیس مراکز اطلاع رسانی در کشورها و ایجاد پایگاه های اطلاع رسانی در شبکه جهانی اینترنت و... اقدام نمایند.

— با ایجاد انجمن های محلی و منطقه ای در رسیدگی به مشکلات و در نتیجه هدف اصلی یعنی پیشرفت در نظام آموزش از راه دور، گام های مؤثری برداشته می شود.

«در حال حاضر انجمن اروپایی دانشگاه های از راه دور» (EADTU, 1987) ^{۱۲}

«انجمن آسیایی دانشگاه باز» (AAOM, 1987) ^{۱۳}

«انجمن آفریقایی آموزش از راه دور» (AADE, 1973) ^{۱۴}

و «انجمن مطالعات خارجی استرالیا و اقیانوسیه جنوبی»؛ نمونه هایی از این سازمان ها می باشند. دوسازمان در آمریکای لاتین نیز تأسیس شده است: «انجمن آمریکای آیرین آموزش عالی از راه دور»

(Iberian American Association of Distance Higher Education) ^{۱۵}

و «انجمن از راه دور آمریکای لاتین» (ALEDE, 1983) ^{۱۶}

از دیگر استراتژی های مفید در توسعه آموزش از راه دور تشکیل کنفرانس ها و سمینارها می باشد. که تاکنون کنفرانس های متعددی نیز در این زمینه برگزار شده است که نتایج مفیدی نیز به همراه داشته است.

— تبادل استاد و متخصصین آموزش از راه دور برای برنامه ریزی دولت ها بسیار ضروری است و برنامه ریزی دقیق و کامل تری را شامل می شود.

— بنیادهای ملی و بین المللی و سازندگان فناوری ارتباطات، دولت های کشورهای توسعه یافته و... می توانند در تجهیز امکانات کشورهای توسعه نیافته جهت راه اندازی نظام آموزش از راه دور سهیم باشند.

یکی از مهم ترین مسائلی که برنامه های آموزش از راه دور را با موفقیت توأم می سازد وجود سیستم های پشتیبانی است که شامل مجموعه ای از یادگیرندگان، سهولت دسترسی به استاد از طریق تلفن، تماس های منظم با استاد از طریق ملاقات های منظم، سیستم خدمات پستی کارآمد، کلاس های درس پایان هفته یا روزهای تعطیل و... می باشد. بدون چنین سیستم پشتیبانی یادگیرندگان منزوی خواهند شد و امکان ادامه برنامه های تحصیلی دراز مدت وجود ندارد.

3- Luiz. M. Penalver. Distance Education: A Strategy for Development. Unesco. 1990, P4-5
4- Luiz. M. Penalver. Distance Education: A Strategy for Development. Unesco. 1990, P7

www1.worldbank/search/projects
5- Fay. chung, Strategies For Developing Distance Education, Zimbabwe, 1990, p5

۶- لطفی بور، خسرو سیر تحول تکنولوژی آموزشی در ایران، رشد معلم ویژه نامه تکنولوژی آموزشی، ش ۶، ۱۳۶۴

7- Baath. J. A. (1979). Correspondence Education in the light of a Number of Contemporary Teaching Models. Malmo. Liber Her mods.

اطلاعات این بخش بر گرفته از پایگاه رایانه ای در شبکه اینترنت تحت عنوان: [www. Ped . gu.se/ uloic /Vus. htm](http://www.Ped.gu.se/uloic/Vus.htm) می باشد که فهرست دانشگاه های مجازی و اطلاعات در آن باره را دارا است .

8- Ministry of Education the Peoples Republic of China Higher Education in China . P. 17-18

-Yu. Xu. (1986). A look in to Some Aspects of Distance Education in the Peoples Republic of China . Distance Education P.92-105

9- Luiz. M. Penalver. Distance Education : A Strategy For Development. Unesco .1990, P9

10- Agrawal, B. (1982) . " Communication in India : a case study of Television."

11- Fay. Chung, "Strategies for Developing Developing Distance Education ' Zimbabwe , 1990, p9 .

۱۲- برای کسب اطلاعات بیشتر در خصوص این انجمن رجوع شود به سایت اینترنتی: [http //www.eadtu.nl/](http://www.eadtu.nl/)

۱۳- برای کسب اطلاعات بیشتر در خصوص این انجمن رجوع شود به سایت اینترنتی: [http //www. Saide.org.za](http://www. Saide.org.za)

[http://www.groups.yahoo.com/group/africa - distance -Education](http://www.groups.yahoo.com/group/africa-distance-Education)
۱۴- برای کسب اطلاعات بیشتر در خصوص این انجمن رجوع شود به

سایت اینترنتی: [www. merritt. Edu/ Lrcwebpage/](http://www.merritt.Edu/Lrcwebpage/)

۱۵- برای کسب اطلاعات بیشتر در خصوص این انجمن رجوع شود به

سایت اینترنتی: <http://www.webster.comment.edu/HP/paques/darling/distance.htm>

۱۶- شرح کلید واژه:
... دانشگاه باز (Open university): منظور دانشگاههایی است که روش آموزشی آنها روش سنتی چهره به چهره یا حضور در کلاس نیست بلکه بر اساس نوع دانشگاه گاه از روش سنتی بهره می جوید و گاه نیز کاملاً؛ براساس اصول آموزش از راه دور از وسایل جانبی مربوط به آموزش فوق استفاده می کنند و گاه حتی سیستم ثبت نام، انتخاب واحدهای درسی و رد و بدل اطلاعات از طریق پست الکترونیکی انجام می پذیرد.

... آموزش از راه دور (Distance Education): به نوعی از روش آموزشی اطلاق می گردد که به بعد زمانی و مکانی محدود نمی شود. این روش می تواند از ابزار گوناگونی چون آموزش مکاتبه ای - آموزش از طریق رادیو ، تلویزیون و شبکه جهانی اینترنت و ... استفاده کند.

به طور کلی هر نوع آموزش که نیاز به حضور در کلاس و یا آموزش چهره به چهره نداشته باشد.

در خاتمه برای کشورهای جهان سوم راهی که به سوی توسعه ختم می شود تنها باید برآموزش، علم و فناوری بنا شود. از طریق آموزش از راه دور و ایجاد دانشگاه های باز ما می توانیم اطمینان حاصل نمائیم که در راه توسعه قدم نهاده ایم.

سیستم آموزشی از راه دور که برای ایران پیشنهاد می شود باید براساس تجربیات قبلی و مطالعات بیشتر انجام پذیرد. در این زمینه دانشگاه پیام نور اقدام های گسترده ای انجام داده است اما علاقه روزافزون ورود به دانشگاهها و تحصیل در رشته های گوناگون موجب شده تا به ظرفیت ها توجه شود و راهکارهای جدید بر اساس الگوی جامعه ایران ترسیم گردد.

در واقع باید سیستم آموزش از راه دور را یکی از شیوه های نوین یادگیری دانست که نه تنها عامل پرورش و آموزش است بلکه در دگرگونی و توسعه جامعه نیز نقش بسیار مؤثری دارد. به عبارتی دیگر در دانشگاه های باز یک سیستم آموزشی مشارکتی وجود دارد که بر اصول بویایی ، باز بودن، و جامع بودن استوار می باشد.

در حال حاضر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری طرح پذیرش دانشجویان غیر حضوری را به تصویب رسانده و از سال جاری به مرحله اجرا می گذارد باید دید راهکارهای پیشنهادی برای این دوره ها چه می باشد، و سپس تصمیم گیری کرد. اما آنچه که قطعی و مهم می باشد این است که تنها دانشگاه آموزش از راه دور ایران، یعنی دانشگاه پیام نور باید وارد مرحله جدید پیشرفت و ترقی در این زمینه گردیده و از شبکه های اینترنتی و امکانات بسیار جدید استفاده بیشتری کند، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری نیز دانشگاه های مجازی را گسترش داده و از فناوریهای روز بهره بیشتری بگیرد. لازم به ذکر است هر قدمی باید با مطالعه، دقت و توجه به نیازهای جامعه برداشته شود تا از اتلاف هزینه جلوگیری گردد.

یادداشت ها:

1- Correspondence Education

2- Luiz. M. Penalver . " Distance Education": A Strategy For Development".

— آموزش مکاتبه‌ای (Corresponding Education) = آموزش مکاتبه‌ای
 به ارسال مواد آموزشی، جزوه، کتاب و تمرین‌های درسی از طریق
 پست، یا پست الکترونیکی برای دانشجو یا هر یادگیرنده دیگری میباشد.
 — مؤسسات آموزشی از راه دور (Institutes of Distance Education)
 = مؤسسات آموزشی از راه دور گاه به‌عنوان مؤسسه و گاه به‌عنوان دانشگاه
 نهادی محسوب می‌گردد که امر آموزش را بصورت راه دور یا باز عهده
 دار می‌شود. این مؤسسات و دانشگاهها می‌توانند جزو مراکز آموزش عالی
 در هر کشور و یا جدا از آن باشند. بهر حال هر کدام قوانین و مقررات
 خاص خود را دارند که معمولاً به مقررات دانشگاهها و مؤسسات آموزش
 عالی شباهت دارد ولی ممکن است روش آن متفاوت باشد.
 — آموزش و توسعه (Education and Development)
 توسعه مفهوم کلی می‌باشد که ابعاد گوناگون را در بر می‌گیرد یکی از
 الزامات توسعه آگاهی، دانش و علم می‌باشد که زمینه کسب دانش،
 آموزش است. از آنجائیکه در کشورهای جهان سوم آموزش همگانی یکی
 از اهداف آن دولت می‌باشد. آموزش از راه دور می‌تواند این وظیفه را
 عهده دار شود و مراحل توسعه یکی پس از دیگری طی گردد.
 — انجمن‌های آموزشی از راه دور (Association of Distance Education)
 در راستای تقویت و گسترش آموزش از راه دور انجمن‌های متفاوت دولتی
 و خصوصی تشکیل گردید. این انجمن‌ها وظیفه گسترش، خدمات‌دهی،
 اطلاع‌رسانی، تشکیل کنفرانس‌های بین‌المللی، منطقه‌ای و... را عهده‌دار
 هستند. این انجمن غالباً از طریق پایگاه (سایت) اینترنتی عضو می‌پذیرند.
 که برای اطلاع بیشتر آدرس پایگاه اینترنتی معروف‌ترین آنها در این مقاله
 آورده شده است.

منابع و مآخذ:

- [1]- برن - ب. ب. (B.B. Burn). «درجات تحصیلی: مدت دوره، ساختار، واحدهای درسی و انتقال دروس»، مترجم «عبدالرحیم نوه ابراهیم» گزیده مقالات «دایره المعارف آموزش عالی» ج اول ص ۵۱۵، تهران: موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی، ۱۳۷۶.
- [2]- رهنما، مجید «آموزش در خدمت انسان»، تبریز- دانشگاه تبریز (بی‌تا).
- [3]- فولتون، او (O. Fulton). «برابری و آموزش عالی»، مترجم «غلامعلی سرمد»، گزیده مقالات دایره المعارف آموزش عالی» ج اول، ص ۱۸۷، تهران: موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی، ۱۳۷۶.
- [4]- کوپ / آر (R. Cope). «برنامه‌ریزی: در سطح مؤسسات» مترجم «عبدالحسین نفیسی»، گزیده مقالات «دایره المعارف آموزش عالی» ج اول، ص ۲۸۹، تهران، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی، آموزش عالی، ۱۳۷۴.
- [5]- لاریجانی، فاضل. «علم و تکنولوژی و توسعه»، تهران: فصلنامه سیاست علمی و پژوهش، ش اول، ۱۳۷۰.
- [6]- لطفی‌پور، خسرو «سیر تحول تکنولوژی آموزشی در ایران»، تهران: «رشد معلم» ویژه نامه تکنولوژی آموزشی، ش ۶، ۱۳۶۴.

[7]- Agrawal, B, (1982). "Communication Structures in India: a case study of Television"

[8]- Baath. J. A. (1979). "Correspondence Education in the light of Number of Contemporary Teaching Models." Malmö "Liber Her mods.

مقاله برگرفته از منبع اینترنتی:

www. Cade . athabasca . ca / vol 1 / holmberg.

[9]-Chung. Fay. "Strategies for Development Distance Education htm/ www1/ worldank.org/disted/

مقاله برگرفته از منبع اینترنتی: ارائه شده در پانزدهمین کنفرانس بین‌المللی آموزش از راه دور ۱۹۹۰ و ونزولا

[10]-Colyer: Anira, "Copyright Law, the internet and Distance Education: 1997.

[11]-Greyling . Liz . "Open learning and distance Education: A Development strategy for Educational change". 1996

مقاله بر گرفته از منبع اینترنتی:

www. Intelecto. net/ textos 7 / conferencias

[12]-Morrison . T . R, Learning , change and synergism . The potential Of open universities", Athabasca university, canada
 مقاله بر گرفته از منبع اینترنتی: www.unesco.Org/ education

ارائه شده در پنجمین کنفرانس سالانه اتحادیه آسیایی دانشگاههای باز، ۱۹۹۳ - کره جنوبی

[13]- Newman, Frank & couturier. Lara . "The New Competitive Avena: Market Forces Invade The Academy" June 2001.

مقاله بر گرفته از منبع اینترنتی:

www.future.sproject.org/publications

[14]-Penalver, Luis. M. " distance Education : A Strategy For Development " Unesco. www I. Worldbank. org/ disted

مقاله بر گرفته از منبع اینترنتی:

ارائه شده در پانزدهمین کنفرانس بین‌المللی آموزش از راه دور، ۱۹۹۰، ونزولا

[15]-Yu. Xu. (1986). "A look into Some Aspects of Distance Education in the People's Republic of China". Distance Education.

[16]- <http://www.gseis. ucla. Adu/cide / lins - comp - intl.ed.php>

<http://www1./ Worldank. Org.>

<http://www.merritt-edu/1.Rcwebpage>